

*Зозуляк Ольга Ігорівна
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Договірне регулювання діяльності непідприємницьких юридичних осіб як форма реалізації їх цивільної правосуб'єктності

Серед правових форм реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб непересічна роль належить договірному регулюванню. Такий стан речей, вважємо, є абсолютно виправданим, адже як слушно відзначає В. В. Луць, феноменальна роль договору полягає в тому, що його регулятивний вплив на інші елементи механізму правового регулювання проявляється по суті упродовж усього процесу правового регулювання цивільних договірних відносин, забезпечуючи його ефективність в цілому [1, с. 25-29].

З цього приводу слушною є також позиція І. Р. Калаура, який вказує, що орієнтир організації сучасного правового порядку майнових відносин на свободу договору розширив функціональне навантаження цього правового феномена у механізмі регулювання відносин. Сьогодні договір, відзначає науковець, відіграє не тільки роль юридичного факту, який є первинним «імпулсом» в динаміці вказаних відносин, а й виконує функцію основного інструментарію індивідуального регулювання приватноправового сегмента досліджуваної сфери майнового обороту. Будучи юридичним регулятором поведінки осіб, які вступають у договірні відносини, договір «во ім'я» їхніх інтересів забезпечує об'єктивну можливість врегулювати ті сфери їхнього договірного співжиття, які не опосередковані нормативною регламентацією [2, с. 114-118].

Справді, більшість непідприємницьких юридичних осіб, хоча й з окремим обмеженнями, мають право на укладення договорів з передачі майна у власність, тимчасове користування, підрядних договорів, договорів з надання

послуг. У цьому контексті варто також наголосити на перспективності законодавчого закріплення можливості укладення установчого договору під час створення окремих непідприємницьких юридичних осіб, зокрема споживчих товариств.

Такі правові можливості повною мірою відображають диспозитивні засади правового регулювання, що є характерними для цивільного законодавства. Вони знаходять свій вираз у законодавчій можливості суб'єктів приватних відносин врегульовувати свою поведінку у договорі шляхом відступу від положень актів цивільного законодавства чи навіть врегулювати свої відносини, які не врегульовані цими актами [3, с. 90]. Воля і волевиявлення учасників договору, відзначає В. В. Луць, формується насамперед під впливом приписів норм цивільного права, які містять абстрактну модель взаємовідносин сторін. Договір же є індивідуалізуючим правовим актом, у якому абстрактна модель поведінки осіб, окреслена в загальних рисах у законі, наповнюється конкретним змістом, набуває своєї «плоті та крові» [4, с. 43].

Цілком погоджуючись із зазначеними твердженнями, можна спрогнозувати тенденцію до розширення диспозитивності у регламентації відносин за участі непідприємницьких юридичних осіб, що, безперечно, є позитивним та розширення дії позанормативних регуляторів цивільних правовідносин за їх участі.

Варто відзначити, що феномен договору полягає у тому, що він виступає правовим засобом, у межах якого інтерес однієї сторони задовольняється тільки через інтерес іншої. Сьогодні, напевне, не викличе заперечень теза щодо універсальності договору, свідченням чого є вихід договору за межі права приватного, та доволі інтенсивне проникнення у галузі публічного права. Саме універсальність конструкції договору дозволяє здійснювати науковий пошук його як цивілістичної категорії у різних наукових напрямках, в тому числі в аспекті його розуміння як форми реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб в цілому та непідприємницьких, зокрема.

Справді, цивілістична література характеризується багатоманітністю поглядів у визначенні цивільно-правового договору – він виступає юридичним фактом, формою існування правовідношення, правочином, нормативним документом, джерелом права, регулятором цивільних правовідносин. Дані категорії виступають самостійними аспектами договору.

Водночас не усі з наведених підходів до розкриття сутності договору матимуть значення при аналізі договору в аспекті форми реалізації цивільної правосуб'єктності непідприємницьких юридичних осіб. Це стає очевидним при розгляді підходів до розуміння договору у прив'язці із структурою договороздатності непідприємницької юридичної особи [5, с. 195-198], яка, на нашу думку, включає у себе здатність укладати (змінювати або розривати) та виконувати договори, що відповідають правовій природі та виду цивільної правоздатності непідприємницької юридичної особи, а також нести відповідальність за їх невиконання.

Так от, звертаючись до поняття та змісту договороздатності юридичної особи як сегмента її цивільної правосуб'єктності, слід розкрити роль договору на етапі реалізації кожного із елементів її структури. При реалізації такого елемента договороздатності юридичної особи як здатності до укладення (зміни, розірвання) договору (договору притаманні ознаки юридичного факту. Реалізація наступного елемента договороздатності непідприємницької юридичної особи – здійснення цивільних прав та обов'язків за договором пов'язана із розумінням його як правовідношення. Коли ж ідеться про такі елементи договороздатності непідприємницької юридичної особи як виконання договору та відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору, то на стадії їх реалізації договір набуває характеристик договору-документу, адже закріплює умови виконання договору та передбачає умови цивільно-правової відповідальності за невиконання.

Таким чином, при реалізації елементів договороздатності непідприємницької юридичної особи договір набуває ознак і юридичного факту, і виступає формою існування правовідношення, і нормативного

документа. У сукупності це дає, по-перше, можливість стверджувати про універсальність договору серед усіх видів правової форм реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб, а, по-друге, ще раз переконує в істиності міркувань В. В. Луця з приводу того, що в конкретному аналізі юридичних явищ завжди слід розкривати їх сутність, встановлювати, зокрема, що розуміється під поняттям «договір» у тому чи іншому випадку» [6, с. 15].

Наведене, дозволяє констатувати перспективність наукового пізнання феномену договору у вищенаведеному аспекті як з точки зору теорії, так і практики, а також підкреслює універсальний характер договору як правової форми, у якій реалізується цивільна правосуб'єктність юридичних осіб. Правова модель договору як форми реалізації цивільної правосуб'єктності непідприємницьких юридичних осіб полягає у тому, що у договорі реалізуються усі елементи договороздатності цієї юридичної особи, а сам договір залежно від етапу реалізації елементів договороздатності набуває характеристик юридичного факту, правовідношення та нормативного документа.

Список використаних джерел :

1. Луць В. В. Договір у механізмі регулювання цивільних договірних правовідносин [Текст] / В. В. Луць / Методологія приватного права (теоретичний дискурс та практичне застосування): матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 10 червня 2016 р.). – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2016. – С. 25–29.
2. Калаур І. Р. Договір у механізмі правового регулювання відносин з передання майна в користування [Текст] / І. Р. Калаур // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – № 1. – С. 114–118.
3. Договори з виконання робіт в цивільному праві України: проблеми теорії і практики: монографія [Текст] / За заг. ред. А. Б. Гриняка. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. – 402 с.; Гриняк А. Б. Структура механізму правового регулювання підрядних договірних відносин [Текст] / А. Б. Гриняк // Вісник академії адвокатури України. – 2012. – № 2 (24). – С. 90.
4. Луць В. В. Строки і терміни у цивільно-правових договорах : цивільно-правові аспекти [Текст] / В. В. Луць // Право України. – 2015. - № 4. – С. 43.
5. Зозуляк О. І. Договороздатність: постановка проблеми про необхідність дослідження та визначення елементів [Текст] / О. І. Зозуляк // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 листопада 2011 р.). – К.: Алерта, 2012. –

С. 195–198.

6. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності [Текст] : навч. посібник. – 2-е вид., стер. / В. В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 15.